THE MODERNITY OF DIMITRIE ANGHEL'S PROSE

Cosmina Andreea Roşu
PhD Student, University of Piteşti

Abstract: Dimitrie Anghel's prose has a special epic structure and it is concerned about the mixture of epic and lyric. With both Romanticism and Symbolism influences, the short prose has a variety of themes.
With a bidimensionally worldview, the author uses a lexical variety in which we can easily distinguish the ability of a refined intellectual to alternate the neologism with the true-born word. Thus, the critics recognize Dimitrie Anghel's merit to have enriched the expressive means of Romanian literature. He introduces in his poems in prose the matching, the decorative and fairy vision, a special musicality and a certain rhythm.
His remembrance is evocative and affective with true colour spots matching impressionistic characteristics. The prose's modernity consists in resizing D. Anghel's contribution to place Romanian literature on a European scale.

Keywords: neologism, innovation, language, fantasy, style.

Literatura lui Dimitrie Anghel este un prilej de încântare estetică a ochiului avizat sub raportul viziunii plastice. Acesta și-a început activitatea ca poet, dar a publicat sporadic și câteva texte în proză care reprezintă mai mult niște exerciții stilistice și de conținut pentru adevărata și valoroasa proză de după 1910. Prozatorul a reușit să creeze o operă cu un specific aparte, cu caracteristici unice în evoluția literaturii române de la începutul secolului al XX-lea. Se remarcă rafinamentul compozițional și stilistic, viziunea artistică de excepție.

Proza scurtă a lui Dimitrie Anghel nu are o structură epică propriu-zisă. Autorul nu folosește clasicul fir epic, nu prezintă conflicte puternice în care să fie antrenate personaje antitetice, intrigi arborescente sau dialog dinamic. În textele sale narațiunea și descrierea se îmbină continuu cu scopul de a crea atmosfera, de a sugera ambianța unor vremuri demult trecute. Rememorarea acestora, transpunerea în lumea „fantomelor", pare să se realizeze după modelul proustian, însă într-o manieră simbolistă în care efectele coloristice se împletesc armonios cu cele muzicale având o structură și o tematică proprii simbolismului, textele fiind mai degrabă lirice. Prin visarea, melancolia și interesul pentru cei nefericiți, ușor de identificat în proza sa, se observă influența romantismului.

Dimitrie Anghel este considerat de Șerban Cioculescu „un poet de alcătuire morală romantică, prin nevoia refugiului alternativ într-un univers de rezonanțe intime sau de învestmântări nălucitoare"[1].

Reticenți și cu prejudecăți, criticii vremii, care cereau prozei sale realizarea epică prin excelență, au subestimat proza lui D. Anghel mai ales din cauza neînțelegerii refugiului acestuia de la realitate la „fantome". Acesta este asemănat lui Al. Macedonski prin „aplecarea asupra interioarelor și a naturilor moarte" prin imaginația sa „artificioasă" care „devalorizează natura,

[1] Ș. Cioculescu, „Dimitrie Anghel", Ed. Publicom, București, 1945, p. 105

BDD-A23244 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.81 (2026-11-11 00:11:56 UTC)

elimină patosul ei tradițional”[2] după cum conturează imaginea lumii din „Un vis simbolic”, dar și prin „obsesiunea sentimentelor stranii”[3].

Valorile muzicale ale prozei lui D. Anghel sunt evidente în „Fantome” și mai discrete în celelalte creații. Acestea se remarcă prin timbrul scăzut al confesionalului, mai puțin prin procedeele analizabile precum decorurile de vis și efluviile olfactive vagi care conturează atmosfera de taină, magică, propice invocării „fantomelor”.

Elementul stilizat, intelectualist, redat prin neologism este diminuat deoarece, în descrierea cadrului interior amintirea solicită reprezentări de natură afectivă, nu intelectuală. Un alt element care susține modernitatea stilului este utilizarea comparațiilor prin întinderea de registru a experienței sale estetice. Însă neologismul este uzitat la scară largă. Când descrie interioarele cu mobilierul, folosește termeni noi pe care îi cunoaște din călătoriile sale („vaze” japoneze), asemenea și în cazul instrumentelor muzicale, uneori cu forma originală, neîncercând o adaptare în limbă a termenului care nu are corespondent („epinetă”). În schimb folosește sinonimia: „miresme” și „parfumuri” pentru „perceperea efluviilor din natura cosmică”[4], respectiv pentru cosmetice, fiind un „artist disociativ, cu alegerea sigură a expresiei”[5]. Semn al unei viziuni bogate și multiple, varietatea lexicală pare a fi consecința unei intelectualități rafinate care caută diversificarea cu scopul de a sugera nuanțe subtile. Sunt remarcabile imaginile olfactive în care sunt surprinse miresmele florilor din grădină, înzestrate astfel cu un limbaj propriu (contrastul dintre mireasma puternică a crinului, de exemplu, și cea modestă a gherghinei).

Întreaga proză înregistrază o alternanță a neologismelor cu formele vechi ale cuvintelor îndeosebi cu scopul de a evita repetiția; utilizarea neologismului dovedindu-se a fi o „mostră stilistică”[6]. În „Culegătorul de stele căzătoare” se observă o invazie a neologismelor.

În proza lui D. Anghel „principala funcțiune a stilului neologistic” este reprezentată de „manevrarea” sa care este mult mai sigură și mai firească; „intelectualismul nu ia niciodată forma supărătoare a pedanteriei”[7] ca la Macedonski, ci este „un mijloc al umorului său. (...) Asociind arhaicul cu modernul, miticul cu realul, sublimul cu trivialul, (*autorul*) creează sistemul de contraste care alcătuiește baza psihologică a surâsului impus în cele din urmă cititorului”[8].

Doar Tudor Vianu observă că „pendularea între registrele stilistice deosebite este atitudinea unui sceptic care încearcă să se salveze prin umor din melancoliile care îl bântuie”[9]. De altfel, „o altă valoare a neologismului, așa cum îl întrebuințează Anghel, provine din facultatea lui de a varia expresia aceluiași lucru, ca unele care pot proveni din izvoarele cele mai deosebite ale culturii”[10]. I se recunoaște, așadar, meritul de a fi îmbogățit mijloacele expresive ale literaturii române.

Tehnica lait-motivului, prin corespondențe specifice simbolismului, introduce, în poemele în proză, alături de viziunea feerică și decorativă, o muzicalitate aparte, un anumit ritm rezultat din repetiții, inversiuni, paralelisme sintactice, fraze ample, preferința pentru anumite timpuri verbale. Ritmicitatea este redată prin înșiruirea de propoziții principale cu puține subordonate

[2] T. Vianu, „Arta prozatorilor români”, Ed. 100+1 Gramar, București, 2002, p. 203
[3] Ibidem
[4] Ș. Cioculescu, op. cit., ed. cit., p. 108
[5] Ibidem
[6] T. Vianu, op. cit., ed. cit., p. 205
[7] Idem, p. 204
[8] Idem, p. 206
[9] Idem, p. 205
[10] Idem, p. 207

BDD-A23244 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.81 (2026-11-11 00:11:56 UTC)

atunci când compune spațiul prin enumerarea elementelor decorative. Tot în acest scop folosește și arborescențe sintactice vaste precum perioada (vezi „Povestea unui mușuroiu"). Șerban Cioculescu observa că „structura perioadei este oratorică, ciceroniană ca dimensiune, dacă nu și ca topică"[11]. Construcția este tipică, simetrică, ordonată, predomină verbul predicativ întâlnit, de obicei, la începutul propoziției. De asemenea, determinarea adjectiv sau adverb se realizează prin plasarea acestora înaintea părții determinate – substantiv sau verb, inversiunea poetică impresionând printr-un efect de manierism poetic. În realizarea portretelor, D. Anghel utilizează epitetul abstract care nu individualizează ci, mai degrabă, estompează din dorința de a conferi amintirii o notă emotivă. Sunetele și pasajele muzicale constituie un limbaj metaforic deosebit de expresiv. Deși ritmic, textul nu este tocmai fluid.

Poemele în proză sunt de natură estetică și nu pur memorialiste, simbolice. Ș. Cioculescu nota că „nicăiri în paginile memorialistice ale lui Anghel, nu e vorba de simbolism"[12]. Amintirile generează o emoție artistică fructificată preponderent în exteriorul ființei umane. Având la baza inspirației poetice afectul, suferințele acumulate sunt sugerate expresiv, lucid, ironic și amar în metafore. Reprezentativă este aici identificarea condiției artistului cu cea a sepiei, în „Arca lui Noe".

Fiind atras de registrul misterului și al groazei, D. Anghel și-a cules câteva dintre subiectele cu atmosferă misterioasă în timpul ședерii sale în Franța. Prin urmare, iau naștere povestea marchizului vânător în „O taină" sau povestea sinuciderii unui vânător în „Misterul din strada Navarre" fără însă a le fi descifrat taina. De un mare efect fantastic este „Pâinea noastră cea de toate zilele". Fantasticul se proiectează în decorativ, neconstituindu-se epic. Aparența se confundă cu esența, fantasticul este surprins în jocul maiestuos al culorilor și al luminii, este o modalitate de a prezenta miracolul naturii cosmice în sens plastic, nu existențial. Viziunea estetică asupra naturii este una feerică.

De inspirație rurală și părând a fi doar „o pastișe a pasiunilor rurale, în manieră sămănătoristă"[13], poveștile lui D. Anghel se evidențiază prin somptuozitatea coloristică în defavoarea firului narativ care se rezumă la o simplă idee. Acestea au uneori o subtilă intenție parodică („Dușmanul mașinismului") sau reprezintă sâmburele unei anecdote („Scrisoare veche"), nu făuresc mituri noi după cum ne-am aștepta de la pana unui fantazist. Autorul scrie totuși cîteva basme originale („Licuricii", „Hoțul", „Peștitorii Amfitritei") de inspirație folclorică și cu sensuri simbolice: condiția umană mizeră, solitudinea, inadaptarea. De aici provine dorința de refugiu în mirajul frumosului natural în care totul se reduce la ritm și armonie, la comuniunea individului cu nemărginitul, dorința cunoașterii de natură mistică și a alinării suferinței prin frumusețea cuvintelor alese. Amintirea este înzestrată cu puteri magice cu scopul de a redimensiona și reabilita condiția umană, aceasta reprezentând misiunea poetului, după cum o surprinde Șerban Cioculescu: „Dintre toți memorialiștii noștri, niciunul n-a stăpânit ca D. Anghel, potențialul emotiv, de natură muzicală, și talentul de a comunica emoția, prin evocarea umbrelor omenești și a lucrurilor care le-au făcu în viață, ambianța naturală"[14], nota caracteristică fiind „subiectivitatea, iar corolarul ei, lirismul"[15]. Memorialistica sa este evocatoare și emotivă.

[11] Ș. Cioculescu, op. cit., ed. cit., p. 111
[12] Idem, p. 72
[13] Idem, p. 118
[14] Idem, p. 124
[15] Idem, p. 125

BDD-A23244 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.81 (2026-11-11 00:11:56 UTC)

Regăsim în paginile sale intensitatea emoțiilor și a culorilor – poetul preferă vioriul și roșul. Obiectele contemplării realizează adevărate pete de culoare, viziunea fiind picturală, de natură impresionistă.

M. Zamfirescu identifică proza lui D. Anghel cu o „poezie a obiectelor”[16]. Cu o contribuție aleasă în dezvoltarea stilistică a prozei prin utilizarea neologismului, opera lui Dimitrie Anghel „manifestă, la o treaptă mai ridicată, efortul încordat al artistului, în frământarea pastei informe a limbei”[17]. Proza sa „își dovedește, la relectură, modernitatea și îngăduie astăzi o depășire a înțelegerii scriitorului doar ca *poet al florilor* prin redimensionarea aportului său la *europenizarea* literaturii române”[18].

Bibliografie

Anghel, D., *Versuri și proză*, Ed. Albatros, București, 1989;

Boldea, I., *De la modernism la postmodernism*, Ed. Universității „Petru Maior”, Târgu-Mureș, 2011;

Bote Marino, L., *Simbolismul românesc*, Ed. pentru Literatură, București, 1966;

Călinescu, G., *Istoria literaturii române*, Ed. Semne, București, 2003;

Cioculescu, Ș., *Dimitrie Anghel*, Ed. Publicom, București, 1945;

Sasu, A., *Dicționarul biografic al literaturii române*, vol. I, Ed. Paralela 45, Pitești, 2006;

Vianu, T., *Arta prozatorilor români*, Ed. 100+1 Gramar, București, 2002;

Zamfirescu, M., *Poemul românesc în proză*, Ed. Minerva, București, 1984.

[16] M. Zamfirescu, „Poemul românesc în proză”, Ed. Minerva, București, 1984, p. 281
[17] Ș. Cioculescu, op. cit., ed. cit., p. 116
[18] A. Sasu, „Dicționarul biografic al literaturii române”, vol. I, Ed. Paralela 45, Pitești, 2006, p. 50

BDD-A23244 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.81 (2026-11-11 00:11:56 UTC)